

Adam Oleksiuk

Makroekonomiczne skutki rozszerzenia Unii Europejskiej o kraje Europy Środkowej i Wschodniej : ujęcie retrospektywne

Przegląd Wschodnioeuropejski 1, 201-221

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ADAM OLEKSIUK

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

MAKROEKONOMICZNE SKUTKI ROZSZERZENIA UNII EUROPEJSKIEJ O KRAJE EUROPY ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ. UJĘCIE RETOSPEKTYWNE

1. Wstęp

Mimo ogromnego postępu odnotowanego w latach 90. ubiegłego wieku, w gospodarkach państw Europy Środkowej i Wschodniej wciąż trwa proces transformacji, w tym budowy instytucji rynkowych i efektywnych struktur gospodarczych charakterystycznych dla rozwiniętych gospodarek rynkowych. Niniejsze opracowanie oparto na przedakcesyjnych raportach państw członkowskich Unii Europejskiej. Zaprezentowano prognozy przede wszystkim w zakresie wpływu na dynamikę produktu krajowego brutto *per capita* dla krajów „starej” Unii Europejskiej przed faktycznym jej rozszerzeniem.

2. Rozszerzenie Unii a zmiany w wielkości PKB UE-15

Podstawowym miernikiem poziomu rozwoju gospodarczego kraju jest wysokość produktu krajowego brutto (PKB) *per capita* – a więc wartość wytworzonych w kraju wyrobów i usług przypadająca na jednego mieszkańca. Niski poziom rozwoju gospodarczego nowych państw Unii znajduje odbicie w strukturze produkcji i strukturze zatrudnienia. Gospodarke nowo przyjętych państw cechuje też niższy udział usług w tworzeniu PKB i jednocześnie niski udział produkcji wyrobów nowoczesnych, tzw. produktów wysokiej techniki. Ponadto analiza struktury PKB krajów Europy Środkowej i Wschodniej przed akcesją pokazuje, że mimo realizacji procesów restrukturyzacyjnych, nadal wysoki jest udział przemysłu w tworzeniu PKB, chociaż można zauważyć zbliżanie struktur działań gospodarki tworzących produkt krajowy brutto UE-15 i kra-

jów Europy Środkowej i Wschodniej, systematycznie spada natomiast udział rolnictwa.

Z szacunków Komisji Europejskiej wynikało, że rozszerzenie UE o kraje Europy Środkowej i Wschodniej może w latach 2005–2009 zwiększać wartość produktu krajowego brutto UE-15 o 0,5–0,7% rocznie, czyli od 43 do 60 mld euro, a w przeliczeniu na mieszkańca od 115 do 160 euro. Analizy niemieckie (m.in. Fundacji F. Eberta) oceniały potencjalny efekt wzrostowy rozszerzenia dla Niemiec od 0,5% do nawet 1% PKB rocznie, czyli od 120 do 240 euro na mieszkańca, a wyliczenia dla Austrii szacowały ten efekt na 160 do 200 euro *per capita*¹. Tymczasem wydatki z budżetu UE na wszystkie nowe państwa członkowskie wyniosły w latach 2004–2006 netto średniorocznie 3,43 mld euro, czyli średnio nieco ponad 9 euro na mieszkańca UE-15 (w Niemczech – 33 euro *per capita*). Roczne wydatki budżetowe netto UE na nowe kraje członkowskie szacuje się na poziomie 0,04% PKB UE-15. Nawet jeśli obecnie zjawiska recesyjne obniżają relacje między efektami a kosztami, to wciąż jednak efekty ekonomiczne rozszerzenia wielokrotnie przewyższają koszty².

Podkreślenia wymaga fakt, że wzrost PKB krajów „Piętnastki” przy założeniu 45 mld euro odpowiada około 45% całego rocznego budżetu UE, a 64 mld euro to dwie trzecie budżetu. Kwoty te kilkakrotnie przekraczają wysokość założonych przez Komisję Europejską rocznych wydatków z budżetu UE na nowe kraje członkowskie. Jeżeli zatem powyższe przewidywania spełnią się, to korzyści ekonomiczne w związku z tym, jakie mogą odnieść kraje UE-15 z rozszerzenia UE, są niewspółmiernie większe od kwot przeznaczonych dla nowych państw członkowskich w budżecie UE³.

*Raport Instytutu Europejskiego i Centrum Schumana*⁴ przypominał, że rozszerzenie Unii o dziesięć nowych państw spowoduje wzrost populacji na terytorium Wspólnoty o około 75 mln nowych konsumentów (por. tab. 1).

To zaś powinno zintensyfikować handel dobrami i usługami wewnątrz Unii, zwiększając tym samym ekonomiczne korzyści skali, nasilające konkurencję i powodujące większy przepływ inwestycji zagranicznych między regionami UE-25 (zarówno bezpośrednich, jak i portfelowych).

¹ Ch. Weise, J. Bachtler, R. Downes, I. McMaster, K. Toepel, *The impact of EU enlargement on Cohesion*, German Institut for Economic Research and European Policies Research Centre, European Commission Tender No. PO/00-/RegionA4, Final Report, Berlin and Glasgow 2001.

² Ibidem.

³ H. Grabbe, *Profiting from EU enlargement*, Centre for European Reform, Londyn 2001.

⁴ W. Kok, *Enlarging the European Union Achievements and Challenges*, Report to the European Commission European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2003.

Tabela 1

Ludność UE-15 i UE-25 na dzień 1 stycznia 2004 r.

Kraje Obszary	Ludność na dzień 1 stycznia 2004 r. (w mln)	Struktura ludności według wieku (2002 r.)		
		do 15 lat (w %)	15-64 lat (w %)	ponad 65 lat (w %)
UE25	454,9	16,8	67,2	16,0
UE 15	380,8	16,6	66,8	16,6
Cypr	0,7	21,5	66,8	11,7
Estonia	1,3	17,7	67,0	15,2
Litwa	3,4	19,0	66,8	14,2
Łotwa	2,3	16,6	67,8	15,5
Malta	0,4	19,2	68,2	12,6
Polska	38,2	18,2	69,3	12,5
Republika Czeska	10,2	15,9	70,3	13,8
Słowacja	5,4	18,6	69,9	11,5
Słowenia	2,0	15,4	70,1	14,5
Węgry	10,1	16,3	68,4	15,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Eurostatu, 2004 r.

Efekty integracji najszybciej przejawiały się w handlu zagranicznym, gdyż proces integracji rozpoczął się od znoszenia ograniczeń handlowych. W odniesieniu do handlu wewnątrz Unii Europejskiej w dziesięcioleciu 1985–1995 zaobserwowano wzrost udziału wewnątrzunijnego importu w imporcie dóbr ogółem o przeciętnie 6,7 punktu procentowego. Wzrosła zatem penetracja ze strony importu wewnątrzunijnego w przemyśle UE jako całości. Ekonometryczne oceny dostarczają dowodów, że proces otwarcia i liberalizacji w związku z tworzeniem strefy wolnego handlu wywarł bezpośredni wpływ na kreację handlu wewnątrz Unii. Szacuje się, że 80% zmian w udziale rynkowym wewnątrzunijnego importu jest spowodowane bezpośrednimi i prokonkurencyjnymi efektami działania jednolitego rynku wewnętrznego.

W tabeli 2 zaprezentowano statystyki dotyczące handlu zagranicznego UE do krajów Europy Środkowo-Wschodniej w okresie przedakcesyjnym.

Tabela 2

Handel zagraniczny UE-15 z krajami Europy Środkowo-Wschodniej

Rok	Eksport	Import	Saldo
1995	53,2	44,4	+8,8
1996	63,8	47,2	+16,6
1997	78,7	56,9	+21,8
1998	90,5	67,9	+22,8
1999	93,2	75,8	+17,4
2000	114,7	97,5	+17,2
Ogółem	494,1	389,7	+104,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Komisji Europejskiej, w: *Enlarging the European Union Achievements and Challenges Report of Wim Kok*, Report to the European Commission European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2003.

Raport Koka stwierdzał ponadto, że rozszerzenie jest wielką szansą zarówno dla wstępujących państw, jak też dla krajów „starej” Unii. Dokonywane szacunki potwierdzały, że UE-15 w długim okresie zyska około 10 mld euro rocznie z tytułu przyjęcia nowych państw na skutek przede wszystkim zwiększonych obrotów handlowych. Wzrost PKB z tego tytułu sięgnie około 0,2% w skali roku, natomiast gospodarka UE-25 z tytułu powiększenia będzie w stanie wygenerować 300 tys. nowych miejsc pracy rocznie. Raport podkreślał, że jedna trzecia tych korzyści przypadnie w udziale Niemcom. Inne raporty również podkreślały, że z rozszerzenia największą korzyść odniosą Niemcy, gdyż ich powiązania z gospodarkami Europy Środkowej i Wschodniej są największe. Analizy niemieckie wskazywały, że rozszerzenie może zwiększać niemiecki PKB corocznie o 1%, co oznacza prawie 20 mld USD, a przeliczając na jednego mieszkańca RFN ponad 240 USD⁵.

Według *Raportu Centrum Reform Europejskich*⁶, przyrost PKB wskutek rozszerzenia Unii o nowe państwa również wyniesie 0,2% w UE-15 w skali roku. Autorzy zaznaczyli, że wzrost PKB, a tym samym przyrost PKB *per capita*, będzie w krajach UE-15 dużo mniejszy niż w UE-10. Raport podkreślał, że liberalizacja rynków już nastąpiła, a proces ten został zapoczątkowany wiele lat wcześniej. Nie należy więc spodziewać się znaczących zmian w zakresie handlu

⁵ Ch. Weise, J. Bachtler, R. Downes, I. McMaster, K. Toepel, op. cit.

⁶ H. Grabbe, *Profiting from EU enlargement*, Centre for European Reform, Londyn 2001.

zagranicznego pomiędzy UE-15 a UE-10. Rozszerzenie będzie jednak zdecydowanie bardziej korzystne z punktu widzenia nowych członków niż „starej” Unii. Końcowe efekty makroekonomiczne są obecnie trudne do oszacowania i będą zależały od szybkości i kompatybilności gospodarek nowych krajów w ramach całej Wspólnoty.

Podobne zależności dostrzegli autorzy raportu *The Voice of Business in Europe*⁷, którzy zaznaczają, że w odniesieniu do handlu wewnątrz Unii Europejskiej nastąpi jego znaczący wzrost, poprawi się w dłuższym okresie wydajność pracy, redukcji ulegną koszty wskutek polepszenia konkurencyjności gospodarki europejskiej. Rozszerzenie wymusi również restrukturyzację niektórych sektorów przemysłu. Będzie to bardzo korzystne zarówno dla krajów UE-15, jak i dla całej Wspólnoty. W dalszej części raport podaje, że z tytułu rozszerzenia w UE-15 PKB będzie wzrastał rocznie o 0,1%.

W *Raporcie końcowym Komisji Europejskiej na temat budżetu*⁸ zaznaczono, że zyski z tytułu rozszerzenia dla UE-15 będą stosunkowo małe i wyniosą około 0,1–0,2% PKB rocznie. W wypadku Austrii wzrost ten będzie większy, w granicach 0,5–0,6% rocznie, eksport będzie rósł z tytułu rozszerzenia 4% w skali roku. W raporcie podano, że większych zysków będzie się można spodziewać nie w pierwszych latach po rozszerzeniu, ale raczej w dłuższym okresie.

*Raport końcowy Komisji Europejskiej na temat budżetu*⁹ oparty został na modelu INTIMO (ang. *Interindustry Italian Model*). Zbadano wpływ rozszerzenia UE-15 na niektóre wielkości makroekonomiczne. Model uwzględniał zarówno popyt wewnętrzny: skłonność do konsumpcji, skłonność do oszczędzania, inwestycje, wydatki rządowe, jak również handel zagraniczny: eksport, import. Wszystkie te elementy mają bowiem swój udział w tworzeniu PKB. Model zakładał trzy scenariusze. W poszczególnych scenariuszach przyjęto, że w latach 2001–2010 PKB we Włoszech będzie rósł w tempie od 1,8% do 3,2% rocznie. W pierwszym scenariuszu w wyniku rozszerzenia Unii PKB powiększy się o 0,198% w 2001 r. i o 0,145% w 2010 r. Drugi scenariusz zakładał wzrost PKB z tytułu rozszerzenia o od 0,39% do 0,36% w tym samym okresie. Trzeci scenariusz, najbardziej optymistyczny, przewidywał wzrost o 0,45% w 2001 r. i o 0,42% w 2010 r. Widoczny w związku z tym jest fakt, że państwa UE-15 odniosły pierwsze pozytywne efekty z tytułu poszerzenia Wspólnoty jeszcze przed formalnym wstąpieniem nowych państw do UE.

⁷ *Ensuring EU enlargement is a success*, UNICE, „The Voice of Business in Europe” 2002.

⁸ *Eastern Enlargement of the UE: Economic Costs and Benefits for EU Present member States? Case of Austria* Study XIX /B1/9801 Final Report 1999.

⁹ *Eastern Enlargement of the UE: Economic Costs and Benefits for EU Present member States? Case of Italy* Study BUDG/B1/0001 Final Report 2001.

W *Raporcie końcowym Komisji Europejskiej na temat budżetu*¹⁰ dostrzeżono, że korzyści, jakie mogą odnieść kraje UE-15, nastąpią, jeżeli: polepszy się konkurencyjność na wspólnym rynku unijnym, wszystkie państwa zaabsorbują najwyższej klasy technologie, nastąpią korzyści skali oraz wyrównywanie w poziomie rozwoju różnych regionów UE-25. W Raporcie zauważono, że wówczas można spodziewać się tzw. efektu handlowego, czyli wzrostu obrotów handlowych. Wymiana handlowa UE-15 z UE-10 stanowiła zaledwie 10–12% całego handlu zagranicznego „starej” Unii. Zależności te prezentuje tabela 3.

Tabela 3

Udział eksportu i importu Danii do krajów UE-10 oraz Bułgarii i Rumunii

Kraj Rok	Eksport		Import		Saldo	
	1993	2000	1993	2000	1993	2000
Czechy	0,34	0,40	0,24	0,36	0,11	0,02
Estonia	0,09	0,26	0,06	0,24	0,07	0,01
Węgry	0,23	0,29	0,14	0,26	0,08	0,01
Polska	1,31	1,80	1,27	1,56	0,51	0,10
Słowenia	0,08	0,11	0,09	0,19	0,03	-0,02
Bułgaria	0,08	0,10	0,05	0,07	0,03	0,01
Łotwa	0,08	0,24	0,05	0,27	0,07	0,00
Litwa	0,09	0,44	0,08	0,47	0,13	0,00
Słowacja	0,09	0,11	0,03	0,06	0,03	0,01
Rumunia	0,08	0,12	0,04	0,10	0,03	0,01
Cypr	0,11	0,09	0,01	0,01	0,03	0,02
Malta	0,13	0,05	0,01	0,00	0,01	0,00
UE-10	2,48	3,87	2,06	3,59	1,09	0,13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Eastern Enlargement of the UE: Economic Costs and Benefits for EU Present member States? Case of Denmark* European Commission, Budget Study BUDG/B1/0001, Final Report, 2001.

¹⁰ *Eastern Enlargement of the UE: Economic Costs and Benefits for EU Present member States? Case of Denmark*, European Commission, Budget Study BUDG/B1/0001, Final Report, 2001.

Autorzy stwierdzili, że rozszerzenie spowoduje większy popyt na towary importowane z UE-15 i na odwrót – wzrośnie eksport krajów UE-10 do UE-15. Dania jednak nie odniesie z tego tytułu znaczących korzyści. Autorzy opracowania zwracali uwagę, że to przede wszystkim Niemcy i Austria, ze względu na swoje położenie geograficzne, jak też uwarunkowania historyczne, odniosą zdecydowanie największe korzyści z poszerzenia Wspólnoty.

W dalszej części raportu, na podstawie modelu ekonometrycznego ADAM (ang. *Aggregated Danish Annual Model*), autorzy udowadniają, że rozszerzenie Unii będzie miało pozytywne implikacje dla UE-15 w postaci wzrostu PKB o około 0,5% rocznie. Jednakże po 15 latach pozytywny efekt wpływu rozszerzenia na PKB zostanie wyeliminowany. Największy pozytywny wpływ na wielkość PKB Danii z tytułu rozszerzenia Wspólnoty będą miały następujące czynniki: integracja ekonomiczna, wyrównywanie zapóźnień cywilizacyjnych, dostosowywanie cen i wydajności pracy oraz migracje. W przypadku Danii całość zależności dla krótkiego okresu prezentuje tabela 4, która uwzględnia trzy scenariusze rozwoju sytuacji.

Tabela 4

Końcowe efekty rozszerzenia Unii i ich wpływ na gospodarkę Danii

Rok Efekt	2005			2006			2007			2010		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
PKB	0,20	0,19	-0,27	0,26	0,20	-0,45	0,43	0,38	-0,39	0,62	0,56	-0,67
Export	0,40	0,37	0,04	0,61	0,46	0,03	0,88	0,79	0,35	1,49	1,33	2,07
Import	0,18	0,16	-0,65	0,20	0,06	-0,08	0,38	0,28	-1,08	0,53	0,39	0,40

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Eastern Enlargement of the UE: Economic Costs and Benefits for EU Present member States? Case of Denmark*, European Commission, Budget Study BUDG/B1/0001, Final Report, 2001.

Raport J. Pelmansa¹¹ podkreślał, że proces tworzenia jednolitego rynku wewnętrznego uaktywnia mechanizmy makro- i mikroekonomiczne, które z jednej strony pozwalają na kumulację korzyści, a z drugiej powodują koszty społeczne i ekonomiczne. Wzrost PKB, który nastąpi po rozszerzeniu, w całej Wspólnocie jest łącznym efektem sprzężeń makroekonomicznych i będzie prowadzić do poprawy stanu finansów publicznych, głównie w krajach mających problemy z dużym udziałem wydatków publicznych w PKB oraz wysokimi deficytami. Wzrostowi PKB towarzyszyć będzie równocześnie powolne tworzenie nowych miejsc pracy.

¹¹ J. Pelmans, *Economic Implications of Enlargement*, College of Europe 2002.

W *Raporcie The Economist Intelligence*¹² odnotowano, że PKB *per capita* z tytułu rozszerzenia powiększy się w UE-15 o około 2% rocznie, w zależności od szybkości wprowadzanych reform w nowo przyjętych krajach. Dokładne dane statystyczne dotyczące PKB *per capita* w UE-15 i w UE-12 (z Bułgarią i Rumunią) prezentuje tabela 5.

Tabela 5

Projekcja długoterminowego rocznego wzrostu PKB *per capita* w wyniku rozszerzenia Wspólnoty w krajach UE-15, nowych państwach członkowskich oraz Bułgarii i Rumunii

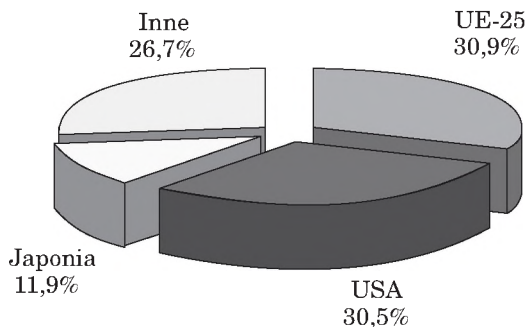
Kraje Obszary	Scenariusz pesymistyczny	Scenariusz stabilizacyjny	Scenariusz reformatorski	Liczba lat wymagana do wyrównania średniego poziomu PKB <i>per capita</i> UE-15 przy założeniu scenariusza reformatorskiego
UE-15	1,8	1,9	2,0	–
Bulgaria	2,6	2,8	3,8	63
Cypr	2,0	3,1	3,4	21
Czechy	2,2	3,1	3,7	39
Estonia	3,5	4,5	4,8	31
Litwa	2,2	2,9	3,8	53
Łotwa	2,3	3,0	3,9	58
Malta	2,8	3,4	4,1	29
Polska	2,4	2,9	3,8	59
Rumunia	2,4	2,6	3,8	80
Słowacja	2,4	3,2	4,0	38
Słowenia	2,1	3,1	3,2	31
Węgry	2,7	3,0	4,0	34
Średnia	2,4	3,0	3,8	56

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Unit Europe enlarged: Understanding the impact*, The Economist Intelligence, 2003.

¹² *Unit Europe enlarged: Understanding the impact*, The Economist Intelligence, 2003.

Raport podkreślał, że wskutek rozszerzenia o dziesięć państw UE-25 stanie się partnerem silniejszym, który będzie mógł podjąć bardziej wyrównaną konkurencję ze Stanami Zjednoczonymi. Autorzy kładą nacisk na to, że na skutek poszerzenia udział UE-25 w tworzeniu światowego PKB zwiększa się.

Struktura światowego PKB po rozszerzeniu Wspólnoty o 10 państw (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Unit Europe enlarged: Understanding the impact*, The Economist Intelligence, 2003.

Przystąpienie krajów Europy Środkowej i Wschodniej do UE oznaczało według raportu zwiększenie wartości PKB UE-15 o 4,6%¹³.

W opracowaniu hiszpańskim Departamentu Badań Ekonomicznych *La Caixa*¹⁴, autorzy stwierdzają, że wskaźnik PKB z tytułu rozszerzenia UE ma wzrosnąć według zaprezentowanych symulacji dopiero w 2013 r., jednakże jego wzrost nie będzie duży (por. tab. 6).

Tabela 6
Makroekonomiczne skutki rozszerzenia UE dla gospodarki hiszpańskiej jako rezultat zmian strukturalnych – wybrane wskaźniki (w %)

Wskaźniki makroekonomiczne	2004	2007	2013
1	2	3	4
PKB (w ujęciu realnym)	-0,24	-0,16	0,36
Dobra handlowe (zmiana w ujęciu realnym)	-0,64	-0,43	0,88
Dobra niehandlowe (zmiana w ujęciu realnym)	-0,15	-0,10	0,22

¹³ Por.: *Statistics in Focus*, Economy and Finance, Theme 2-11/2004.

¹⁴ C. Martin, J.A. Herce, S.S. Rivero, F.J. Velazquez, *European Union enlargement. Effects on the Spanish economy*, Economic Studies Series No 27, la Caixa Economic Research Department, 2002 r.

cd. tabeli 6

1	2	3	4
Dług publiczny (% PKB)	0,05	-0,04	0,57
Konsumpcja prywatna (deflator)	-1,85	-2,65	0,17
Stopa bezrobocia	0,13	0,11	0,16
Bilans rachunku obrotów bieżących (% PKB)	-0,09	0,03	0,59

Źródło: opracowanie własne na podstawie C. Martin, J. A. Herce, S.S Rivero, F.J Velazquez, *European Union enlargement. Effects on the Spanish economy*. Economic Studies Series, La Caixa, 2002 r., s.129.

Raport stwierdzał, że liberalizowanie rynku wpłynie w średnim i długim okresie pozytywnie na wzrost wartości PKB.

Tabela 7

Makroekonomiczne skutki rozszerzenia UE dla gospodarki hiszpańskiej jako rezultat rozszerzenia i liberalizacji rynku wspólnotowego – wybrane wskaźniki (w %)

Wskaźniki makroekonomiczne	2004	2007	2013
PKB (w ujęciu realnym)	-0,10	0,08	1,08
Dobra handlowe (zmiana w ujęciu realnym)	-0,33	0,20	2,87
Dobra niehandlowe (zmiana w ujęciu realnym)	-0,04	0,05	0,65
Dług publiczny (% PKB)	0,03	-0,02	-0,25
Konsumpcja prywatna (deflator)	-0,76	-0,27	-0,08
Stopa bezrobocia	0,06	-0,05	-0,07
Bilans rachunku obrotów bieżących (% PKB)	-0,04	-0,01	0,18

Źródło: opracowanie własne na podstawie C. Martin, J. A. Herce, S.S Rivero, F.J Velazquez, *European Union enlargement. Effects on the Spanish economy*. Economic Studies Series, La Caixa, 2002, s. 133.

W raporcie hiszpańskim dostrzeżono zdecydowanie więcej zagrożeń niż korzyści płynących z przyjęcia nowych państw. Wynikało to w dużej mierze z faktu, że Hiszpania ma zbliżoną strukturę ekonomiczną w stosunku do nowych państw członkowskich. Kraje UE-10 stanowią w związku z tym silną konkurencję dla gospodarki hiszpańskiej. Poprzednie rozszerzenia pokazały, że jednocześnie potencjału gospodarczego Europy daje wyraźne pozytywne efekty, które są udziałem krajów już będących w Unii.

Natomiast eksperci francuscy oceniają, że nadwyżka pochodząca z działalności gospodarczej w przypadku rozszerzenia Unii Europejskiej wyniesie 1% PKB dla UE-15¹⁵. Ten wzrost będzie spowodowany przede wszystkim korzyściami z inwestycji bezpośrednich. Ocenia się również, że pośrednio wpłaty do budżetu UE i finansowanie rozwoju w nowych państwach członkowskich przełoży się na wzrost eksportu do krajów UE-15 i wpłynie korzystnie na finanse publiczne. Także eksport do krajów UE-10 zdynamizuje wzrost PKB krajów UE-15 poprzez wzrost produkcji, a co za tym idzie, wzrost zatrudnienia i poprawę bilansu handlu zagranicznego.

Tabela 9 prezentuje zestawienie zbiorcze wybranych raportów unijnych. Warto zwrócić uwagę, że prognozy poszczególnych ośrodków w odniesieniu do zwiększenia PKB z tytułu rozszerzenia różnią się od siebie i wahają się w przedziale 0,1–0,7% wzrostu rocznie. Najczęściej pojawiająca się wielkość to 0,2%.

Tabela 8

Zbiorcze zestawienie prognoz dotyczących przewidywanych zmian PKB UE-15 i poszczególnych państw „starej” Unii z tytułu poszerzenia Wspólnoty o dziesięć nowych państw na podstawie wybranych raportów

Report	Prognoza zmian w PKB w skali roku (w %)	Prognoza zmian PKB per capita rocznie
1	2	3
<i>Fundacja F. Eberta</i>	0,2–0,3 dla UE—5, dla Niemiec 0,5–1,0 rocznie	120–240 euro
<i>Komisja Europejska</i>	0,5–0,7 dla UE-15	115–160 euro
Raport Wima Koka, <i>Enlarging the European Union Achievements and Challenges</i>	0,2 dla UE-15	
<i>Profiting from EU enlargement</i>	0,2 dla UE-15	
<i>Ensuring EU enlargement is a success</i>	0,1 dla UE-15	
<i>Generalny Komisariat Planu Francji</i>	1,0 dla UE-15	
<i>Eastern Enlargement of the UE: Economic Costs and Benefits for UE Present member States? Case of Austria</i>	0,1–0,2 dla UE-15, dla Austrii 0,5–0,6	

¹⁵ Por. *Rozszerzenie Unii Europejskiej na Wschód Europy: zyski dla Wschodu i Zachodu*, Generalny Komisariat Planu Francji, Paryż, 1999 r.

cd. tabeli 8

1	2	3
<i>Eastern Enlargement of the UE: Economic Costs and Benefits for EU Present member States? Case of Denmark</i>	0,5 dla UE-15, dla Danii w latach 2005–2010 I scenariusz: od 0,2 w 2005 do 0,62 w 2010 r. II scenariusz: od 0,19 w 2005 do 0,56 w 2010 r. III scenariusz: od (-0,27) w 2005 do (-0,67) w 2010 r.	
<i>Eastern Enlargement of the UE: Economic Costs and Benefits for EU Present member States? Case of Italy</i>	dla Włoch w latach 2001–2010 I scenariusz: od 0,198 w 2001 do 0,145 w 2010 r. II scenariusz: od 0,39 w 2001 do 0,36 w 2010 r. III scenariusz: od 0,45 w 2001 do 0,42 w 2010 r.	
<i>Unit Europe enlarged: Understanding the impact</i>		2%
<i>European Union enlargement. Effects on the Spanish economy</i>	dla Hiszpanii w latach 2004–2013 z tytułu rozszerzenia i liberalizacji rynku od (-0,10) w 2004r. do 1,08 w 2013r. z tytułu zmian strukturalnych od (-0,24) w 2004r. do 0,36 w 2013r. z tytułu przepływu BIZ od (-0,15) w 2004r. do (-1,68) w 2013r.	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Kok, *Enlarging the European Union Achievements and Challenges*, Report to the European Commission European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2003; Ch. Weis, J. Bachtler, R. Downes, I. McMaster, K. Toepel, *The impact of EU enlargement on Cohesion*, German Institut for Economic Research and European Policies Research Centre, European Commission Tender No. PO/00-/RegionA4, Final Report, Berlin and Glasgow, 2001; H. Grabbe, *Profiting from EU enlargement*, Centre for European Reform, 2001; *Ensuring EU enlargement is a success*, UNICE The Voice of Business in Europe, 2002; *Eastern Enlargement of the UE: Economic Costs and Benefits for EU Present member States? Case of Austria* Study XIX /B1/9801 Final Report 1999; C. Martin, J.A. Hecce, S.S. Rivero, F.J. Velazquez, *European Union enlargement. Effects on the Spanish economy*, Economic Studies Series No 27, la Caixa Economic Research Department, 2002, na podstawie *Eastern Enlargement of the UE: Economic Costs and Benefits for EU Present member States? Case of Denmark*, European Commission, Budget Study BUDG/B1/0001, Final Report, 2001; *Eastern Enlargement of the UE: Economic Costs and Benefits for EU Present member States? Case of Italy* Study BUDG/B1/0001 Final Report 2001; *Rozszerzenie Unii Europejskiej na Wschód Europy: zyski dla Wschodu i Zachodu*, Generalny Komisariat Planu Francji, Paryż, 1999.

3. Przepływ kapitału między krajami UE-15 a państwami Europy Środkowej i Wschodniej

Większość raportów unijnych i rządowych UE-15 w ocenach dotyczących makroekonomicznych skutków rozszerzenia koncentruje się przede wszystkim na pozytywnych efektach, jakie z tego tytułu powinny stać się udziałem nowych państw członkowskich UE. Natomiast często pomijana jest kwestia korzyści dla krajów „starej” Unii. Należy również podkreślić, że w raportach przepływ kapitału rozpatrywany jest głównie z punktu widzenia korzyści wynikających z przepływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych BIZ. Do tej kategorii zalicza się przede wszystkim przepływy finansowe z tytułu inwestycji. Inwestycje te związane są z zasilaniem kapitału zakładowego tworzonych przedsiębiorstw, reinwestowaniem zysków z tych inwestycji oraz ze zobowiązaniami związanymi z zadłużeniem przedsiębiorstw bezpośredniego inwestowania u inwestorów zagranicznych¹⁶. W żadnym z opracowań nie dokonano oceny makroekonomicznych skutków rozszerzenia UE z perspektywy innych rodzajów przepływów kapitału, np. obrotu kredytowego czy nabywania nieruchomości.

Warto zaznaczyć, że już przed rozszerzeniem Unii miała miejsce asymetria w przepływie kapitału związana z otwarciem się rynków przyszłych państw członkowskich na bardziej rozwinięte kraje UE-15. Było to korzystne także dla państw UE-15, które uzyskały dogodniejsze możliwości lokowania nadwyżek swojego kapitału na rynkach krajów kandydujących. Zależności te prezentuje tabela 10.

Tabela 9

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych latach (w mln USD)

Napływ BIZ do krajów Europy Środkowej i Wschodniej ^a				
1999	2000	2001	2002	2003
1	2	3	4	5
26,518	27508	26371	31232	20970
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne krajów Europy Środkowej i Wschodniej ^b				
1999	2000	2001	2002	2003
2,460	4024	3546	4876	7034

¹⁶ Przedsiębiorstwo bezpośredniego inwestowania to takie przedsiębiorstwo, w którym inwestor bezpośredni posiada liczbę udziałów (akcji) dającą mu co najmniej 10% praw głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy lub udziałowców.

cd. tabeli 9

1	2	3	4	5
Skumulowana wartość napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do krajów Europy Środkowej i Wschodniej				
1990	1995	2000	2002	2003
2,828	39573	138271	228199	263270
Skumulowana wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych krajów Europy Środkowej i Wschodniej				
1990	1995	2000	2002	2003
616	6161	26230	57549	65863

^a Kraje Europy Środkowej i Wschodniej (Albania, Białoruś, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Republika Czeska, Estonia, Łotwa, Litwa, Macedonia, Mołdawia, Polska, Rumunia, Rosja, Serbia i Czarnogóra, Słowacja, Słowenia, Ukraina, Węgry).

^b BIZ państw Europy Środkowo-Wschodniej dotyczą również inwestycji w państwach spoza UE-15.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie UNCTAD, *World Investment Report*, 2004.

W wielu raportach nie dostrzeżono tego aspektu i krytycznie oceniano skutki rozszerzenia UE dla krajów „starej” Unii. *Raport końcowy Komisji Europejskiej na temat budżetu* podkreślał, że syntetycznym miernikiem przepływu kapitału jest rola inwestycji zagranicznych oraz ich wpływ na wzrost gospodarczy¹⁷. Autorzy starali się udowodnić, że formalne członkostwo nowych państw w UE nie oznacza dla „starych” krajów żadnych nowych, istotnych efektów w tym obszarze współpracy. Przed rozszerzeniem korzyści „starych” państw członkowskich z tytułu przepływu kapitału z krajami Europy Środkowej i Wschodniej przewyższały koszty. Po sformalizowaniu członkostwa nowych krajów stosunek korzyści do kosztów nie ulegnie zmianie. Raport dodawał, że pozytywnych efektów dla gospodarki Danii raczej nie należy się spodziewać, chociażby ze względu na znikomy udział BIZ krajów kandydujących w globalnej sumie inwestycji w tym kraju, wynoszący około 0,12% w 1997 r. Raport jednocześnie zauważał, że można oczekiwać pozytywów, które ujawnią się ze strony bezpośrednich inwestycji zagranicznych napływających do krajów UE-15 jako całości.

¹⁷ *Eastern Enlargement of the UE: Economic Costs and Benefits for EU Present Member States? Case of Denmark*, European Commission, Budget Study BUDG/B1/0001, Final Report, 2001.

Jeszcze bardziej krytyczny w swoim tonie był *raport hiszpański opracowany przez Departament Badań Ekonomicznych La Caixa*¹⁸. Autorzy starali się udowodnić na podstawie modelu ekonometrycznego, że rozszerzenie spowoduje niewielki wzrost hiszpańskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych w krajach kandydujących. Nie będzie on jednak równoważony w żaden sposób przez napływ BIZ z nowo przyjętych państw. Konsekwencją miał być wzrost bezrobocia w Hiszpanii, spadek produkcji i PKB. Ten ostatni wskaźnik miał wzrosnąć według zaprezentowanych symulacji w 2013 r. Ponadto może dojść do spadku zarówno cen, jak i płac. Zwiększy się również dług publiczny oraz pogorszy bilans na rachunku obrotów bieżących. Makroekonomiczne skutki rozszerzenia UE w gospodarce hiszpańskiej jako rezultat przepływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych przedstawia tabela 11.

Tabela 10

Makroekonomiczne skutki rozszerzenia UE dla gospodarki hiszpańskiej jako rezultat przepływu BIZ – wybrane wskaźniki (w %)

Wskaźniki makroekonomiczne	2004	2007	2013
PKB (w ujęciu realnym)	-0,15	-0,85	1,68
Dobra handlowe (w ujęciu realnym)	-0,40	-2,27	-3,18
Dobra niehandlowe (w ujęciu realnym)	-0,10	-0,53	-1,03
Dług publiczny (% PKB)	0,03	0,21	0,60
Konsumpcja prywatna (deflator)	-0,79	-2,09	-2,61
Stopa bezrobocia	0,08	0,59	0,99
Bilans rachunku obrotów bieżących (% PKB)	-0,04	-0,14	0,36

Źródło: opracowanie własne na podstawie C. Martin, J.A. Herce, S.S. Rivero, F.J. Velazquez, *European Union Enlargement. Effects on the Spanish Economy*, Economic Studies Series, La Caixa, 2002, s.133.

Niektóre opracowania zawierały jednak oceny bardziej umiarkowane, a nawet pozytywne. Według *raportu Centrum Reform Europejskich*, rozciągnięcie na nowe kraje członkowskie swobody przepływu kapitału i przejęcie dorobku prawnego UE-15 pozwoli w pełni włączyć ten obszar w europejski, a także światowy obieg kapitału¹⁹. Umożliwi to firmom „starej” Unii lepsze i efektywniejsze funk-

¹⁸ C. Martin, J.A. Herce, S.S. Rivero, F.J. Velazquez, *European Union enlargement. Effects on the Spanish economy*, Economic Studies Series No 27, la Caixa Economic Research Department, Barcelona 2002.

¹⁹ H. Grabbe, *Profiting from EU Enlargement*, Centre for European Reform, London 2001.

cjonowanie w ramach poszerzonej Wspólnoty. Obywatelom UE-25 pozwoli na uczestnictwo w rynku kapitałowym na terenie całej Europy. Przedsiębiorstwom UE-15 przyniesie wymierne korzyści finansowe oraz możliwości jeszcze większej ekspansji. Raport stwierdza, że korzyści UE-15 z akcesji w kontekście przepływu kapitału polegają m.in. na tym, że inwestując w „nowych” krajach członkowskich, oferuje się im różnorodną pomoc, poczynając od finansowej, a kończąc na technicznej. Stanowiąc to powinno zachęcić do wprowadzania dalszych reform gospodarczo-społecznych w tych krajach. Powyższe procesy sprzyjają szybszemu rozwojowi gospodarczemu oraz zwiększają siłę nabywczą społeczeństw nowych krajów członkowskich UE. W konsekwencji proces ten prowadzi do osiągnięcia wyższych zysków przez firmy unijne. Zamożne państwa krajów UE-15 gotowe są zachęcać rodzime firmy do inwestycji, wiedząc, jak korzystna może być wymiana z krajami o rosnącej sile nabywczej. Im bogatsi partnerzy, tym lepiej dla rynku wewnętrznego UE. W interesie Unii leży, by nowo przyjmowane państwa możliwie szybko zmniejszyły dystans dzielący je od krajów UE-15. W dobie globalizacji tylko jednorodna pod względem zamożności poszczególnych krajów Unia może sprostać konkurencji ze strony Stanów Zjednoczonych, Chin, Rosji czy wielkich ponadnarodowych korporacji. Raport wskazuje, że ustanowienie swobody przepływu kapitału i poszerzenie UE mogą spowodować zwiększony napływ różnorodnych form kapitału, powodując wzrost jego podaży na rynkach nowych krajów członkowskich. Wywrze to presję na obniżanie stopy procentowej, powodując jednocześnie możliwość potania kapitału. Powinno to zwiększyć jego dostępność dla inwestorów, co oznaczałoby możliwość pobudzania inwestycji i uruchomienia dodatkowych procesów wzrostowych. Potanie kapitału oznacza jednocześnie zmniejszenie korzyści dla oszczędzających i ich zwiększenie dla inwestorów. Zmianie prawdopodobnie ulegnie także proporcja między głównymi grupami społecznymi w kraju przyjmującymi kapitał²⁰. W nowych krajach członkowskich można zatem spodziewać się wzrostu udziału dochodów z pracy kosztem dochodu właścicieli kapitału. Możliwe jest również ujawnienie się tzw. efektów dynamicznych poprzez wzmocnienie konkurencji między organizacjami finansowymi UE-15, zwiększające korzyści skali i podnoszące jakość usług, co powinno mieć pozytywne implikacje dla konsumentów UE-15 korzystających z rynku finansowego.

Raport niemieckiego Instytutu ds. Badania Gospodarki i Polityki Europejskiej, podkreślał, że z punktu widzenia inwestorów zagranicznych członkostwo kraju przyjmującego BIZ w UE postrzegane jest jako czynnik silnie ograniczający ryzyko polityczne i gospodarcze związane z dokonywaniem inwestycji²¹.

²⁰ Dochody czynnika pracy w porównaniu z dochodami od kapitału.

²¹ Ch. Weise, J. Bachtler, R. Downes, I. McMaster, K. Toepel, *The Impact of EU Enlargement on Cohesion*, German Institut for Economic Research and European Policies Research Centre, European Commission Tender No. PO/00-/RegionA4, Final Report, Berlin and Glasgow, 2001.

Powinna wzrosnąć pozycja państw nowo przyjętych jako partnera we współpracy gospodarczej. Przyjęcie zasad regulujących funkcjonowanie Jednolitego Rynku UE w zakresie konkurencji, prawa spółek, swobód rynkowych, przyczyni się do wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej nowych krajów członkowskich m.in. dzięki zwiększonej stabilności prawnej i większej przewidywalności polityki gospodarczej. Tym samym powinno zmniejszyć się ryzyko prowadzenia działalności inwestycyjnej przez podmioty z krajów UE-15. Raport podkreśla, że napływ kapitału do krajów kandydujących jest mało znaczący, gdyż w 1998 r. stanowił zaledwie 0,15% światowego PKB oraz 0,8% wszystkich inwestycji lokowanych w UE-15. Autorzy zaznaczają, że dopiero inwestycje w regionie, obejmujące nowe państwa członkowskie, stanowiące około 5% światowego PKB oraz powyżej 20% globalnej sumy inwestycji w państwach „starej” Unii miałyby istotny wpływ na wskaźniki makroekonomiczne, takie jak: PKB, stopy procentowe i zatrudnienie. Według raportu, łączne korzyści dla UE-15 w dalszej perspektywie mogą mieć swoje źródła w:

- a) oszczędnościach wynikających ze zniesienia barier przepływu kapitału wewnątrz UE-15,
- b) oszczędnościach wynikających z pełnej liberalizacji rynku finansowego na terenie UE-25,
- c) nasileniu się konkurencji wewnętrznej w UE-15,
- d) zwiększeniu skali produkcji,
- e) modernizacji wielu dziedzin gospodarki UE-15.

Raport Fundacji Friedricha Eberta również zauważał fakt, że BIZ wywołują pozytywny efekt, a mianowicie transfer technologii do krajów kandydujących, który wspiera ich wzrost gospodarczy i wzrost wydajności pracy. Przyczynia się to do zmniejszenia różnic w dochodach w relacji „stare” i „przyszłe” kraje UE. To z kolei pozwala na większy import z krajów UE i zmniejsza prawdopodobieństwo migracji siły roboczej²².

Raport Europejskiego Uniwersytetu we Florencji oraz Centrum Schumana w sposób bardzo syntetyczny dowodził, że działanie mechanizmów związanych z przepływem kapitału w krajach UE-15 pogłębia cały proces integracji z krajami kandydującymi²³. Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne oddziałują, poprzez nasilenie się konkurencji, na obniżenie kosztów produkcji i obniżenie cen w całej

²² *Die Osterweiterung der Europäischen Union Konsequenzen für Wohlstand und Beschäftigung in Europa*, w: *Rozszerzenie Unii Europejskiej na Wschód – konsekwencje dla dobrobytu i zatrudnienia w Europie. Opinia o raporcie Fundacji Friedricha Eberta*, Pełnomocnik Rządu do spraw Negocjacji o Członkostwo RP w Unii Europejskiej Kancelaria Rady Ministrów, Warszawa 2000.

²³ S.S. Nello, K.E. Smith, *The Consequences of Eastern Enlargement of the European Union in Stages*. European, University Institute we Florencji, Robert Schuman Centre, EUI Working Paper RSC No. 97/51, Badia Fiesolana, San Domenico, 1997.

Wspólnocie. Z kolei niższy poziom cen powoduje wzrost siły nabywczej ludności, co pobudza popyt i tym samym stymuluje wzrost gospodarczy. Jednocześnie obniżenie kosztów i cen pozwala dyskontować korzyści z zakresu konkurencyjności cenowo-kosztowej, a znajduje odbicie we wzroście produktu krajowego brutto (PKB).

Raport The Economist Intelligence Unit odnotował, że w żadnym wcześniejszym rozszerzeniu UE nie uczestniczyło tak wiele państw i żadne nie pogłębiało tak bardzo różnic wewnątrz Unii²⁴. W zakresie przepływu kapitału to właśnie państwom kandydującym akcesja ma przynieść najwięcej wymiernych korzyści. Dla krajów UE-15 zwiększenie wpływów z tego tytułu to kwestia wielu lat. Autorzy raportu oceniają, że wszyscy, którzy mieli zainwestować w krajach nowo wstępujących, już to zrobili. Teraz będą najwyżej kontynuowali już rozpoczęte inwestycje. Trudno natomiast spodziewać się jakiegos znaczącego napływu nowego kapitału. W dalszej przyszłości przewiduje się jednak ponowny napływ kapitału inwestycyjnego. Sprzyjać mu będą dalsza liberalizacja i harmonizacja przepisów oraz rozwój infrastrukturalny. Obawy budzi: nadal nadmierna restrykcyjność przepisów, związanych głównie z ochroną środowiska i bezpieczeństwem pracy, co powiększa koszty operacyjne. Wzrost kosztów pracy to kolejny czynnik mogący powodować przenoszenie zakładów produkcyjnych bardziej na Wschód, chociaż zniesienie barier celnych i bliskość nowych krajów członkowskich powinny dynamizować handel i produkcję. Wiele zależy od lokalnych planów rozwoju, które skupią się tylko na pewnych kierunkach i działaniach rozwojowych odpowiadających specyfice regionu. Nawet najlepiej rozwinięta infrastruktura i najlepsze prawo mogą postawić nowe kraje członkowskie w roli państw tranzytowych, które służą do nawiązywania korzystnej współpracy z krajami trzecimi, jeśli nowo przyjęte państwa nie przedstawią własnej, oryginalnej oferty w zakresie bezpośrednich inwestycji zagranicznych na terytorium UE-15.

Wątek ten podejmuje *raport Instytutu Spraw Europejskich*, który zauważył, że obok zwiększenia zaangażowania kapitałowego zagranicznych przedsiębiorstw w nowych krajach członkowskich należy oczekiwać, że stopniowo będą wzrastały też inwestycje tych krajów za granicą, zwłaszcza w krajach UE-15. W dalszej części raport stwierdza, że integracja rynków kapitałowych w ramach UE-25 zapewni UE-15 dostęp do wynikających stąd korzyści, m.in. korzyści skali, zmniejszenia zakłóceń konkurencji oraz obniżenia kosztów usług finansowych, sprzyjając bardziej efektywnej alokacji zasobów.

Raport Instytutu Europejskiego i Centrum Roberta Schumana podkreśla, że pełna swoboda przepływu kapitału przyczyni się do modernizacji wielu dziedzin

²⁴ P. Brennan, *Enlargement an Economic Assessment Ireland and Europe*, Institut of European Affairs, Dublin 2002.

gospodarki w UE-15. Rozszerzenie UE wzmocni bezpieczeństwo inwestycji zagranicznych UE-15, stwarzając gwarancję większej stabilności przepisów i polityki gospodarczej.

Raporty podkreślają, że szczególnie korzystna dla zwiększenia wiarygodności nowo przyjętych państw i funkcjonujących w ich obrębie podmiotów wobec instytucji zagranicznych jest implementacja przepisów unijnych dotyczących finalności rozrachunku w systemach płatności i w systemach rozrachunku papierów wartościowych. Przepisy te zmniejszają poziom ryzyka systemowego, ustalając wymagalność zleceń transferu, nawet w przypadku postępowania upadłościowego wobec uczestnika, a także nieodwoływalność zleceń po upływie momentu określonego w ustawie. Pozwoli to ograniczyć ryzyko działania i zachęci inwestorów z UE-15 do podejmowania działalności w nowych krajach członkowskich, oferując rynki zbytu na terenie całej rozszerzającej się struktury wspólnotowej. Wzrost wiarygodności inwestycyjnej nowo przyjętych państw przełoży się na poprawę warunków i obniżenie kosztów pozyskania kapitału za granicą, zwłaszcza kredytów i pożyczek.

Raporty kładą nacisk również na fakt zniesienia pozostałych ograniczeń swobody zakładania i działania oddziałów zagranicznych banków, ubezpieczycieli i innych instytucji finansowych. Należy oczekiwać, że spowoduje to dodatkowy napływ kapitału zagranicznego do sektora finansowego nowo przyjętych państw, co pozwoli na wzmocnienie i unowocześnienie tego sektora. Bankowe procesy konsolidacyjne w Europie Zachodniej i na świecie będą wpływać na sektor bankowy w Europie Środkowej i Wschodniej. Powinno to poprawić wyniki finansowe podmiotów zachodnioeuropejskich poprzez ekspansję i zdobywanie nowych rynków i klientów. W rezultacie zmniejszenia ryzyka związanego z inwestowaniem na rynkach państw nowo wstępujących, można oczekiwać spadku udziału kapitału spekulacyjnego i wydłużenia okresu inwestycji portfelowych. Zmniejszy to niebezpieczeństwo nagłego wycofania kapitału spekulacyjnego oraz wynikających stąd problemów gospodarczo-walutowych. Są to ważne korzyści, które z poszerzenia Wspólnoty odniosą zarówno kraje UE-15, jak i nowe kraje Unii.

Raporty zwracają również uwagę na fakt, że liberalizacja rynku finansowego powoduje obniżenie kosztów bankowych, potaniecie kredytów i zwiększenie środków na inwestycje przedsiębiorstw, co poprzez dynamizację inwestycji oddziałuje na wzrost PKB. Wzrost PKB, który jest łącznym efektem sprzężeń makroekonomicznych, prowadzi do poprawy stanu finansów publicznych. Jednocześnie przyczynia się w pewnym stopniu do tworzenia nowych miejsc pracy.

W większości raportów tak unijnych, jak i rządowych państw UE-15 podkreślano rolę bezpośrednich inwestycji zagranicznych w modernizacji gospodarki, wdrażaniu nowoczesnych technologii, umiejętności organizacyjnych, marketingowych itd.

Zagrożenia dla nowych państw członkowskich UE są, paradoksalnie, jednocześnie korzyściami dla państw UE-15. I tak, w niektórych przypadkach może wystąpić zmniejszenie dochodów budżetowych w nowych państwach członkowskich. Na przykład wejście podmiotów zagranicznych na rynek gier losowych i zakładów wzajemnych spowoduje spadek wpływów budżetowych, ponieważ będą one transferować część zysku za granicę, głównie do krajów UE-15. Podobnie wzrost konkurencji w sektorze ubezpieczeniowym z tytułu wejścia podmiotów zagranicznych może doprowadzić do spadku marż zakładów ubezpieczeniowych, a w konsekwencji do spadku wpływów do budżetów narodowych krajów nowo wstępujących, powiększając tym samym możliwości ekspansji przedsiębiorstw UE-15. Możliwe jest czasowe pogorszenie bilansu płatniczego w wyniku pełnej liberalizacji rynku kapitałowo-finansowego, zależne od struktury kapitału napływającego do nowych państw członkowskich. W przypadku dużego napływu kapitału krótkoterminowego możliwa jest, przy wystąpieniu czynników niesprzyjających stabilności rynku finansowego, ucieczka powodująca zjawiska kryzysowe w zakresie polityki monetarnej i walutowej. W raportach unijnych jednak tych problemów nie poruszono.

W raportach nie było również wzmianek na temat wystąpienia efektu tzw. przestrzennej koncentracji. Przy różnicy w poziomie rozwoju rynków finansowych, jaka ma miejsce między „nowymi” a „starymi” krajami członkowskimi UE i jednocześnie swobodzie zakładania przedsiębiorstw, może nastąpić transfer nie tylko nadwyżki popytu i podaży pieniądza do centrów finansowych w „starej” UE, ale pożyczający i pożyczkodawcy mogą zmienić lokalizację swej działalności. Pojawienie się tego efektu mogłoby się stać niebezpieczne dla nowych krajów członkowskich, natomiast korzystne dla państw UE-15.

4. Wnioski

Niemal wszystkie raporty przed akcesją oceniały, że przyjęcie nowych państw do UE-15 spowoduje szybsze tempo wzrostu gospodarczego na terytorium całej Wspólnoty. Będzie ono wynikiem przede wszystkim intensyfikacji handlu, zwiększenia konkurencji oraz większego przepływu inwestycji zagranicznych między UE-15 a nowymi krajami Unii. Zjawiska te wystąpiły już w trakcie przyjmowania państw w poprzednich rozszerzeniach i budowy jednolitego rynku na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego wieku. Rozszerzenie Unii o kraje Europy Środkowej i Wschodniej przyniesie więc korzyści zarówno krajom kandydującym, jak i obecnym państwom członkowskim, gdyż najogólniej mówiąc, wzrośnie potencjał rozwojowy całego ugrupowania. Szybsze tempo wzrostu gospodarczego powinno przełożyć się na wzrost zatrudnienia, sprzyjając pokona-

niu obecnie jednego z najważniejszych problemów społeczno-ekonomicznych jednoczącej się Europy.

W raportach podkreślano, że wdrożenie pełnej swobody przepływu kapitału między UE-10 a krajami UE-15 (rozumianej w myśl art. 73b Traktatu z Maastricht), wraz z wprowadzeniem w życie pozostałych swobód, oznacza włączenie tych krajów do jednolitego rynku wewnętrznego UE. Przyniesie to zwiększenie zainteresowania gospodarkami nowych krajów członkowskich jako miejscem lokowania kapitału, zwiększy bezpieczeństwo obrotu kapitału i systemu bankowego, wpłynie na obniżenie kosztów usług finansowych i ożywienie działalności gospodarczej. Stanowi to na zasadzie sprzężenia zwrotnego jedną z głównych korzyści, jakie odniesie UE-15 z poszerzenia Unii. Liberalizacja rynku finansowego i zwiększenie inwestycji powinno wpłynąć na wzrost PKB w nowych krajach UE oraz prowadzić do wzrostu zatrudnienia.

Macroeconomic results of the enlargement of the European Union for countries of Central and Eastern Europe

In spite of the huge progress noted down in the 1990s in economies of the states of Central and Eastern Europe the process of transformation still lasts, for instance construction of the institution of market and effective economic structures for developed market economies. A basic measure of the level of the economic development of the country is the height of the gross domestic product (GDP) per capita – the value of produced products and services provided to one inhabitant of the country. The economic development of new states of the Union is reflected in the relation of production to the employment rate. The economy of newly accepted states is also characterized by lower participation of services in GDP and the simultaneously low production of modern products, so called high technology products. Moreover, the analysis of the GDP structure of countries of Central and Eastern Europe before the accession shows that in spite of the realization of restructuring processes in the economy industry is still important for GDP. However, systematic decrease of the importance of agriculture is observed. The research was based on pre-accessional reports of member states of the European Union. Prognoses of the influence on basic macroeconomic indicators for countries of “old” European Union were presented.